

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Mathieu Segers

Reis naar het continent. Nederland en de Europese integratie, 1950 tot heden

Bert Bakker | 2013 | 336 pp. | € 19,95 | ISBN 9789035135215

De Nederlandse reis naar het Europese continent: een weg van *realpolitik*

door *Janneke Beumer*

De auteur studeerde geschiedenis der internationale betrekkingen in Utrecht en is werkzaam als teamleider bij ABN AMRO Verzekeringen.

Nederland is van oudsher een land dat is gericht op handel, dat neutraliteit hoog in het vaandel heeft staan, en dat over dijken heen kijkt – niet (alleen) naar het Europese continent, maar vooral verder, in de richting van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. Na de Tweede Wereldoorlog veranderde dit. Nederland werd lid van de NAVO en was een van de zes Europese landen die een samenwerkingsverband aangingen. Eerst op het gebied van de kolen- en staalindustrieën, maar deze samenwerking werd steeds nauwer en resulteerde in de huidige Europese Unie. Hoe is deze omslag tot stand gekomen? Hoe is Nederland van een neutraal en op trans-Atlantische verhoudingen gericht handelsland een volwaardig lid van de Europese Unie geworden? In *Reis naar*

het continent beschrijft Mathieu Segers hoe Nederland via het pad van de Europese integratie deze reis maakte. Segers is verbonden aan het departement geschiedenis van de Universiteit Utrecht, en publiceert geregeld over diverse aspecten van Europese integratie. Zo bezorgde hij onder meer de Europese dagboeken van Max Kohnstamm.

De ondertitel van het boek, *Nederland en de Europese integratie, 1950 tot heden*, geeft aan dat de Nederlandse deelname aan de Europese integratie centraal staat. In de praktijk bleek de rol van de Nederlandse politiek echter zeer beperkt. Ontwikkelingen op het gebied van Europese integratie werden vooral gestuurd door enerzijds economische en geopolitieke ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog, en anderzijds door bepalende politici in met name West-Duitsland en Frankrijk. Zo werden de Europese economieën met hulp van de Verenigde Staten opgebouwd en stimuleerden Amerikaanse politici hun West-Europese collega's tot meer samenwerking. Daarnaast was de Koude Oorlog in volle hevigheid aan de gang, moes-

ten landen als Frankrijk en Nederland hun koloniën opgeven, en werd de NAVO opgericht. Dit militaire samenwerkingsverband gaf de nieuwe geopolitieke werkelijkheid goed weer: hierdoor konden de West-Duitsers in toom gehouden worden en de Russen buiten de deur, en de Amerikanen werden nauwer aan Europa verbonden. Naast deze internationale ontwikkelingen was er ook bij politici in met name West-Duitsland en Frankrijk de politieke wil om meer samen te werken. Segers wijst daarbij op de belangrijke rol van de christendemocratie voor de Europese integratie: 'In de naoorlogse toekomst van Europa moest volgens beiden [Schuman en Adenauer, red.] het individu centraal staan; dit kon alleen via de democratie. Om die duurzaam te stichten was de christendemocratie onmisbaar, opdat staat en markt ten dienste zouden staan van het individu en niet andersom' (p. 76).

Als gevolg van de genoemde ontwikkelingen werd op 9 mei 1950 het 'Schuman-plan' gepresenteerd, een plan voor Europese samenwerking dat zou resulteren in verdragsonderhandelingen voor een Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS). Dit plan was voorbereid in Frankrijk, Duitsland en de Verenigde Staten. Voor de andere West-Europese staten, waaronder Nederland, kwam het plan als een verrassing. Niettemin werd vrij snel de conclusie getrokken dat de economische afhankelijkheid van West-Duitsland weinig keuze liet; Nederland moest aanhaken. Deze conclusie, namelijk dat economisch herstel en groei verknoopt zouden zijn aan nauwe samenwerking met West-Duitsland (en dus aan de andere West-Europese landen), werd al tijdens de wederopbouwjaren in Nederland getrokken en zou een rode draad blijven

vormen in de naoorlogse buitenlandse en Europese politiek.

* * *

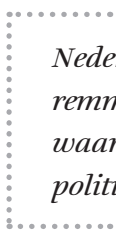
Ondanks het idealisme dat de founding fathers van de Europese integratie kenmerkte, werd de reis naar het continent vooral een toenemende samenwerking op economisch gebied. Door de botsende belangen en visies van diverse Europese landen en door internationale ontwikkelingen is de geschiedenis van de Europese samenwerking er een van aanmodderen, vanaf het eerste begin. Segers beschrijft nauwkeurig de stappen die vanaf 1950 in de Europese integratie werden gezet. Hij laat zien hoe Europa vanaf het begin worstelt met vragen over het overhevelen van soevereiniteit, met de angst voor het scheppen van een bureaucratisch monster, en met onenigheid over de doelstellingen van Europese integratie.

Zo wordt al in een vroeg stadium gediscussieerd over de vraag of eerst economische integratie nodig is voor politieke integratie, of dat het andersom moet zijn. Projecten als het opzetten van een Europese Defensie Gemeenschap en een Europese Politieke Gemeenschap mislukten. Kortom, de politieke samenwerking kende ups en downs, maar toch ontstonden de EGKS, de Europese Economische Gemeenschap (EEG), en later volgden onder meer het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid en de Europese Monetaire Unie.

De EGKS was in wezen economische samenwerking, maar stond ook symbool voor het vreedzaam samenwerken in industrieën die van oudsher gericht waren op oorlogvoering. De EEG was gericht op het ontwikkelen van een gemeenschappelijke markt en werd in verschillende fases tot stand gebracht. Ondanks het aanmodderen en het verschil in visies sprongen opeenvolgende politiek

leiders over hun eigen schaduw heen en slo-ten zij compromissen, omdat ze geloofden dat samenwerking uiteindelijk beter was dan het uiteenvallen van de gemeenschap.

De rol van Nederland is in alle ontwik-kelingen ambivalent te noemen en laat zich uiteindelijk duiden als pragmatisch. In de beginjaren werd Nederland een aantal keer verrast door al uitgewerkte en voorbespro-ken plannen. Nederland probeerde vaak een remmende factor te zijn, vooral waar het ging om nauwere politieke samenwerking.

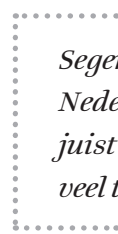

Nederland probeerde vaak een remmende factor te zijn, vooral waar het ging om nauwere politieke samenwerking

Men wilde de blik open houden, onder an-dere door het Verenigd Koninkrijk zo veel mogelijk te betrekken bij de ontwikkelin-gen. Als de realiteit anders bleek te zijn, en het Verenigd Koninkrijk zich bijvoorbeeld helemaal niet wilde mengen in de federali-seringsdiscussie, legde Nederland zich daar uiteindelijk bij neer. Die realiteit was dat Nederland een groot deel van zijn welvaart, stabiliteit en rijkdom te danken had aan de samenwerking met eerst West-Duitsland en later ook met de andere landen van de Euro-pese gemeenschap. Het exportland Neder-land kon niet tegen marktintegratie in Euro-pa zijn. Hartstocht voor Europese integratie was er weinig, maar omwille van de welvaart en vooruitgang werd het project steeds meer omarmd. Wat Nederland volgens Segers vaak (bewust of onbewust) onderschatte, is hoe groot de politieke wil en invloed was van leidende lidstaten, ook bij economische dis-cussies. Zo mengde Nederland zich vanaf de

jaren zeventig enthousiast in de ideeënvor-ming met betrekking tot monetaire integra-tie, aangezien het een rationeel financiële discussie leek. Europese besluitvorming is echter niet technocratisch, maar altijd poli-tiek geweest.

Er is geen historisch vergelijkingsmate-riaal voor de ontwikkeling van een Europese Unie. Het is daarom ook lastig iets te zeggen over wat de huidige crisis op het Europese continent gaat brengen. Wel concludeert Segers: '(...) de Europese integratie (is) per saldo stukje bij beetje steeds Nederlandser geworden' (p. 285). De totstandbrenging van een 'politiek Europa' was immers mislukt, en de integratie richtte zich steeds meer op de gemeenschappelijke economische markt. Segers vervolgt: 'Het lijkt langzaamaan de hoogste tijd dat Nederland in reactie daarop nu ook wat Europeser wordt. Dat laatste be-treft niet zozeer het praktische beleid (...). Het draait vooral om een verzoening met de reis-bestemming van de Nederlandse reis naar het continent' (p. 285). Segers concludeert verder dat Nederland de Europese Unie juist nu, in tijden van crisis, veel te bieden heeft,

Segers concludeert dat Nederland de Europese Unie juist nu, in tijden van crisis, veel te bieden heeft

onder meer omdat Nederland gewend is zich economisch te oriënteren op Duitsland, en zo een bijdrage kan leveren aan het oplossen van de schuldencrisis.

* * *

Een standaardwerk over de rol van Neder-land in het Europese integratieproject ver-

B
O
E
K
E
N

dient de aandacht. In het licht van de euro-crisis en daarmee samenhangende vragen is het boek van Segers een aanrader. Europa is niet weg te denken uit het nieuws, alleen is dat de laatste jaren maar weinig positief. Het Nederlands ‘nee’ tegen de Europese grondwet, de eurocrisis, het Polenmeldpunt en de Bulgarenfraude; veel Nederlanders zien nog slechts de nadelen van een Unie waarin de economieën zo sterk verweven zijn. Segers laat goed zien hoe de thema’s die nu actueel zijn, dat de afgelopen zestig jaar ook waren. Denk aan de (vermeende) bureaucratie vanuit Brussel, de discussie over de vraag of sociaal beleid wel supranationaal kan worden geregeld, de sterke samenwerking tussen Frankrijk en Duitsland, en de economische invloed van Duitsland op de rest van Europa. De geschiedenis heeft daarom ook in het nu zijn zeggingskracht. Het blijkt dat voor ieder van de lidstaten van de Europese Unie het naoorlogse proces van Europese integratie een eigen, nationale reis naar het continent vertegenwoordigde. Deze reis voerde ‘langs onvermoede paden en routes naar plekken waarvan men nooit had kunnen bevroeden er te arriveren’ (p. 258).

Reis naar het continent is een waardevolle toevoeging aan de discussies die spelen over de toekomst van Europa. Het plaatst de huidige ontwikkelingen in een historisch perspectief. Door het vele gebruik van primaire bronnen is het een gedetailleerd naslagwerk waarin zowel geopolitieke ontwikkelingen als individuele afwegingen een plek hebben. Daarnaast geeft het boek een reële inkijk in de rol die Nederland in Europa heeft gespeeld en kan spelen.

Ondanks de ontwikkeling van de Europese integratie in de richting van de Nederlandse visie hierop, was de invloed van Nederlandse politici marginaal. De verknooping met de (West-)Duitse economie, de geopolitieke ontwikkelingen en de wil van met name Franse en Duitse politici, hadden en hebben een grotere invloed op de integratie. Dat betekent niet dat Nederland niets te zeggen heeft. Ook vanuit Nederland zijn er politici geweest die hun bijdrage hebben geleverd op beslissende momenten. En hoewel er andere accenten mogelijk zijn dan alleen de invloed van economische verbondenheid op de Nederlandse Europa-politiek, benadrukken ook andere historici de pragmatische insteek die vaak werd gekozen.

Uit het verleden blijkt dat een ontwikkeling vaak niet meer tegen te houden is als je er niet op tijd bij bent. Het belang van een eigen visie, en die op de juiste manier en het juiste moment naar buiten brengen, is groot. Het CDA zou zich hierdoor aangesproken moeten weten, want het christendemocratisch gedachtegoed heeft aan de wieg van de Europese Unie gestaan. Juist in tijden als deze is een duidelijke visie van levensbelang om van (mede)beslissende betekenis te kunnen zijn. Het boek van Segers doet hiertoe een oproep en geeft in de epiloog een aantal zinvolle vragen mee. Wat zijn de grenzen van de integratie? Wat zou het doel van de Europese Unie moeten zijn? Is de euro een historische vergissing? Allemaal vragen waarop – juist ook door de christendemocratie – een antwoord moet worden gezocht.

B
O
E
K
E
N